

emner, man skrev om, afspejler et samfund uden synderlig kulturel forskel mellem overklassen og menigmand, ligesom der heller ikke fandtes nogen sprogkløft mellem de lærde og almuen.

Det magiske univers gives en betydelig og fortjent plads i *Nature and Policy in Iceland 1400-1800*. Når det gælder europæisk historie i denne periode kendes det magiske især fra de officielle retshistoriske arkivalier, og af disse fremgår det, at magthaverne kriminaliserede og retsforfulgte dette univers. Som følge af de ovenfor omtalte gunstige omstændigheder i Island har vi her en enestående mulighed for at spejle det mangesidede magiske univers imod dets samfundsmæssige baggrund. Kirsten Hastrup gør med forskningsmæssig intensitet rede for, hvorledes magi og alskens overtro fungerede og havde en vigtig og tildels naturlig plads i befolkningens mentalitet. Hun har ved egne feltstudier kunnet supplere sin forståelse af det supranaturlige inden for den islandske kultur. Interessant er også forfatterens fremhævelse af den rolle som ordet eller den verbale udfoldelse spillede for udøvelsen af forskelligartet magi. Jeg mener, at hendes forskningsindsats her må få betydning langt udover de specifikt islandske forhold.

Med denne arbejdskrævende og meget velskrevne disputats har Kirsten Hastrup gennem sin nye indfaldsvinkel – den antropologiske – føjet endnu en dimension til forskningen af Islands historie. Og med de mange nye temaer inden for studiet af den islandske kultur har hun bidraget med flere nye mærkestene til vor forståelse af en af Europas ældste kulturtraditioner.

Ólafía Einaradóttir

POUL HOLM: *Kystfolk. Kontakter og sammenhænge over Kattegat og Skagerrak ca. 1550-1914*. Fiskeri- og Søfartsmuseet, Esbjerg 1991. 348 s.

Med den foreliggende bog har Poul Holm ikke været stillet overfor nogen let opgave. Et forskningsrådsinitieret projekt gjorde Kattegat-Skagerrak-regionen til et studieområde, hvorved der fra 1982 kom til at stå Aalborg, Göteborg og en række lokaliteter i det sydlige Norge som hjemsteder for den talrige deltagereskare, der i en årrække kom til at medvirke. Den ad vejen gav det sig udtryk i 16 hæfter *Meddelelser fra Kattegat-Skagerrak-projektet* udgivet i årene 1982 til 1988, og Poul Holms rolle har derefter

været den at skulle samle alle tråde op i en afsluttende afhandling, der hermed foreligger antaget og forsvaret som disputats.

Umiddelbart overraskes man af det lidt usædvanlige, at forfatteren både først og sidst foretager noget af et opgør med selve projektets grundidé. Kort hedder det til slut (s. 295), at man ikke efter hans mening kan tale om en fælles maritim kultur i Kattegat-Skagerrak-regionen. Og i indledningens tilbageblik (s. 15) citeres projektets udgangspunkt: en antagelse af eksistensen af et »oprindeligt« ensartet økonomisk og kulturelt præg, som siden skulle være blevet ødelagt ved, hvad man kunne reformulere som en art markedsøkonomisk syndefald. Men her tager Poul Holm med det samme afstand, hvad vel må have sin baggrund i arbejdet med stoffet på de mange mellemliggende sider, hvoraf klart fremgår, at det ganske rigtigt ikke lykkedes at opretholde de formodninger, som det stort anlagte forskningsprogram byggede på.

Først og fremmest er Kattegat-Skagerrak-regionen nok ikke så let at afgrænse til studieformål, som det umiddelbart i sin tid blev antaget. I alt fald demonstrerer Poul Holm frivilligt og ufrivilligt, hvor svært det er at holde sig til emnet uanset den binding, der har ligget i tilknytningen til institutioner i Nordjylland, Vestsverige og Sydnorge. Årsagen er naturligvis, at kystfolket omkring Kattegat og Skagerrak var genboer ved en hovedfærdselsåre etableret længe før den periode, denne bog omhandler. Det står da også forfatteren klart, idet han i indledningen vel nærmest gør en dyd af nødvendigheden ved at skynde sig at slå fast, at man ikke kan studere hjemegnen eller regionen i en glasklokke, den må ses i en større sammenhæng. Såvidt så godt. Målet sættes da til i første række at kortlægge og periodisere kontakter over havet før derefter at vurdere konsekvenser af kulturmødet for det modtagende og påvirkende samfund. Bogens hoveddel er derfor under overskriften Kontakter udformet som en afsøgning af de forbindelser, der på den ene eller den anden måde er at finde mellem beboerne i de berørte kystegne.

I det første afsnit skulle man egentlig have ventet at finde en tilstandsbeskrivelse anno 1550 som udgangspunkt. Det får man ikke, vel først og fremmest, fordi der ikke er det nødvendige kildemateriale til rådighed. Det er valgt at gå bagud i tid med en skildring af Skåneområdet. Først med sildeeventyret ved Bohuslen omkring 1300 kommer man for alvor i lag med Kattegat-Skagerrak regionen. I de følgende kronologisk opbyggede afsnit sker der imidlertid hyppigt tilsvarende afstikkere. For eksempel er det - rimeligt nok - umuligt at behandle 1700-tallets dansk-norske handelsrelationer uden at inddrage også sydligere beliggende danske provinstdsteder ved sunde og bæltter. Dermed sættes den nordjyske skudehandel velgørende sikkert på plads i en større

sammenhæng. Men samtidig demonstreres det, hvor håbløst det er for forfatteren at holde sig til den geografiske afgrænsning. Og i afsnittet om norsk kulturpåvirkning i Nordjylland (side 98) kan man gribe den ellers så metodisk sikre Poul Holm i noget af en lapsus. Det er meget godt at tælle kakkelovnsplader af norsk oprindelse på museerne i Hjørring, Thisted og Aalborg og være imponeret over resultatet. Det er naturligvis udtryk for en slags påvirkning. Men hvor stor i forhold til hvad? Det rigtige ville være også at tælle ovnplader på andre danske museer. Og det skulle ikke undre, om tallene her også ville blive imponerende, hvorved man er lige vidt med det u håndterlige begreb kulturpåvirkning.

Også i gennemgangen af handelsmønstret i første halvdel af 1800-tallet inddrages hele Danmark til sammenligning med Vestsverige og Sydnorge, og når det gælder den nye kvasefart med levende fisk bragt ind til de store byer, var det bornholmere, der dominerede.

Man skal helt frem til afsnittet om havfiskeriernes gennembrud i slutningen af 1800-tallet, før der kommer vidnesbyrd om gode håndfaste teknologiske påvirkninger, udveksling af viden om fangstpladser etc. indenfor selve regionen. »Havnene blev kontaktsteder, hvor man kunne erfare om norsk makrelfiskeri med dørg, svensk sildefiskeri med not eller dansk rødspættefiskeri med snurrevod. Måden at lære sig den nye teknik var at købe et redskab og hyre en kendtmand på en rejse eller to med båden« - side 216. Her lykkes det altså overbevisende, omend for en kort periode at fastslå nogle kontaktmønstre af betydning.

Men det var så til gengæld på tærsklen til den internationalisering, som blev resultatet af, at fiskerne fra regionen efter 1900 søgte længere ud i Nordsøen. Der opsummeres side 218: »I de nye sammenhænge bevarede den regionale enhed på mange måder. Men stadig flere opererede i et geografisk rum, der var langt videre end det, vi har fokuseret på. Af denne grund blev de regionale sammenhænge stadig vanskeligere at udskille fra de almindelige bevægelser«. Dette udsagn har vist større gyldighed end som så.

Lidt for sig selv står ekskursen om det »demokratiske kystsamfund«, der i realiteten rummer et særdeles skarpt opgør med opfattelsen af fiskerisamfundet som »et positivt modbillede til det moderne samfundslivs almindelige opløsning«. Poul Holms analyse af de frihedselskende fiskere i det af etnologer så feterede »bådelag«, som er blevet sat i mytisk forbindelse med en vikingetids frie bønder og søfarere, er velgørende nøgtern, og afsnittet er absolut bogens bedste. Det sidste kapitel om de religiøse rørelser i anden halvdel af 1800-tallet og om badeturismens indtog er morsom læsning, men det virker nu noget efterhængt, eftersom

lignende mentalitetshistoriske aspekter - igen vel af kildemæssige grunde - ikke har kunnet inddrages for tidligere perioder.

Når så meget er sagt om en bog, der ikke blev den ventede syntese, men altså noget ganske andet, er der alligevel to grunde til at kipe med flaget. For det første vidner tekst og litteraturliste om en gennemgang af et uhyre stort materiale. Og vil den specielt kyndige end kunne kaste sig over mindre unøjagtigheder på detailplanet, så er der alligevel tale om en glimrende introduktion til søfartens og fiskeriets historie i denne lange periode. Mange perspektiver strejfs hen ad vejen, og der er rigeligt med problemstillinger at arbejde videre med.

Og for det andet bør det principielt fastholdes, at også påvisningen af den grundlæggende idé's manglende bæredygtighed er meriterende. Poul Holms mod og redelighed i denne henseende er uomtvistelig.

Anders Monrad Møller

KÅRE LUNDEN: Norsk grålysning. Norsk nasjonalisme 1770-1814 på almenn bakgrunn. Oslo. Det norske Samlaget, 1992. 208 s. 198 NKr.

Professor Kåre Lunden er blandt danske fagfæller mest kendt som en original og meget metodebevidst middelalderhistoriker. I de senere år har han dog også engageret sig i den standende norske historikerdebat om Norges vilkår i den gamle helstat og om tolkningen af Eidsvoll-forfatningen og dens baggrund.

Det er dette engagement, der ligger bag bogen *Norsk grålysning*. Og med sin bog vil Kåre Lunden to ting. Dels – og det er hans absolutte hovedærinde – vil han tage stilling til et centralt spørgsmål i norsk historie. Havde nordmændene før 1814 udviklet en national bevidsthed og sat sig nationale mål – således som Ernst Sars og Halvdan Koht mente? Eller blev Norge så at sige taget på sengen af de storpolitiske begivenheder i 1814, således at den norske nationale identitet først udvikledes under og efter udarbejdelsen af Eidsvoll-grundloven – som Sverre Steen og Jens Arup Seip har set det? En debat, hvor begge parter har fokuseret på de hektiske måneder i foråret 1814, og hvor der er tale om antagelser snarere end om empiriske undersøgelser af helstatens sidste periode. Og dels ønsker han, at hans landsmænd vil drage lære af historien forud for deres stillingtagen til Norges medlemskab af EF.